

הסידות בפרשה

הרב יצחק שפירא

פרשת שופטים

רוצה להיות מלך?

האם מצוות מינוי מלך נוהגת גם בימינו? מהם תפקידיו של המלך? ומה הקשר לכל אחד מאיתנו? כל זאת ועוד במאמר שלפניכם...

בפרשתנו פרשת שופטים, התורה מצווה אותנו במצוות מינוי מלך. בדורנו, בעת שיבת עם ישראל לארצו, קיום מצווה זו קרוב אלינו ביותר, כך שראוי לעסוק בדיני מצווה זו. בפרשתנו נאמר:

שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלקיך בו מקרב אחיך תשים עליך מלך לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא.

מלך על פי נביא

על פסוק זה מקשים המפרשים – לכאורה אם ה' בוחר במלך, מדוע צריך לצוות 'מקרב אחיך... לא תוכל לתת עליך איש נכרי'? אם ה' ממנה את המלך שימנה מלך שאינו נכרי, מדוע צריך לצוות אותנו שלא למנות מלך כזה?

וכך כתב הרמב"ן על פסוק זה:

...אשר יבחר ה' אלהיך - על פי נביא. אם כן, מה טעם להזהיר "לא תוכל לתת עליך איש נכרי", והשם לא יבחר בנכרי?! אבל לדעת רבותינו יש בכתוב הזה תנאי נסתר, יאמר שום תשים עליך המלך שיבחר השם בו אם תוכל לעשות כן שיענך השם בנביאים, אבל איש נכרי לא תוכל לתת עליך לעולם.

הרמב"ן מתרץ על פי דברי רבותינו שהפסוק מדבר על שתי מציאויות; מציאות אחת רצויה, כאשר ה' עונה לנו על ידי עבדיו הנביאים, עליה אומר הפסוק 'אשר יבחר ה' אלוקיך'. מציאות אחת רצויה פחות, כאשר אין נבואה בעם ישראל, ה' מצווה שלא לשים עלינו איש נכרי.

ניתן לומר בדברי הרמב"ן, שאם יש נבואה נמנה מלך על פי הנבואה, אך כאשר אין נבואה ננסה אנו לכוון דעתנו לדעתו של הקב"ה ולבחור את האדם אשר יישא חן בעיניו. בכל אופן, אנו רואים מדברי הרמב"ן שאנו יכולים לקיים את מצוות מינוי מלך גם שלא על פי נביא, הלכה זו הוא למד מהמשך הפסוק בו נאמר 'לא תוכל לתת עליך איש נכרי'.

לפי דברי הרמב"ן כאשר ה' מצווה אותנו על מצוות מינוי מלך, הוא בעצם רוצה שנהיה עבדים שלו ולא של מישהו אחר. בצורה הפשוטה אנו נהיים עבדים שלו כאשר הוא מגלה על ידי נביא במי הוא בוחר למלך, ודרכו אנו משתעבדים לה'. כאשר ה' אינו מתגלה על ידי הנביא, אנו צריכים בעצמנו לחשוב במי יבחר ה' לייצג את מלכותו בעולם.

בין ממשלה למלוכה

על פי דברי הרמב"ם בהלכות מלכים, נראה שהוא חולק על דברי הרמב"ן. וכך כותב הרמב"ם (מלכים א' ג'):

אין מעמידין מלך בתחילה אלא על פי בית דין של שבעים זקנים ועל פי נביא. כיהושע שמינהו משה רבינו ובית דינו. וכשאול ודוד שמינם שמואל הרמתי ובית דינו.

מדברי הרמב"ם נשמע שאי אפשר למנות מלך על ישראל שלא על פי נביא. אך גם על קביעה זו ישנה סתירה בדברי הרמב"ם עצמו שכותב (גזלה ה יא-יח) שמותר למלך לגבות מכס מבני ממלכתו בניגוד לרצונם, כיוון שדין המלך דין. בהלכות אלו מגדיר הרמב"ם מיהו מלך:

במה דברים אמורים במלך שמתבעו יוצא באותן הארצות שהרי הסכימו עליו בני אותה הארץ וסמכה דעתן שהוא אדוניהם והם לו עבדים. אבל אם אין מטבעו יוצא הרי הוא כגזלן בעל זרוע...

אנו רואים בדברי הרמב"ם שמינוי המלך תלוי בהסכמת בני המדינה למנותו למלך, אך אינו מזכיר את הצורך בנביא למינוי המלך.

נראה שלדעת הרמב"ם יש למלך שני תפקידים, תפקיד אחד יש למלך בניהול הממלכה בצורה תקינה. תפקיד זה יכול להתקיים גם ללא הבחירה של ה'. מלך שהעם בחר בו ומטבעו יוצאת דינו דין ומי שמורד בו – מורד במלכות. על מלך זה, הנבחר על ידי העם, אמרה התורה 'לא תוכל לתת עליך איש נכרי'.

אך למלך ישנו תפקיד נוסף, להיות האיש אשר בחר ה'. ה' רוצה שהמלך של עם ישראל יהיה איש שנבחר על ידי ה'. קיום מצוות מינוי מלך תלוי בבחירה של ה' וכל עוד לא בא נביא שאומר לנו במי בחר ה', אנו לא מקיימים מצווה זו. רק מלך שנבחר על ידי ה' ומהוה נציג שלו, מצווה בכל המצוות שנאמרו במלך, עליו לשאת את ספר התורה בחיקו, והוא מצווה ב'לא ירבה לו סוסים' וב'לא ירבה לו נשים... וכסף וזהב לא ירבה לו מאוד'.

הרמב"ם הבין שאם אנו יכולים להסתדר בעצמנו בעולם, זה מעולה, אך ישנה מצוות מינוי מלך שהיא זו שגורמת שהמלך מגלה את ה'. אנו מצפים שה' יבחר במלך שדרכו מלכות ה' תתגלה בעולם.

במי בחר ה'

בהלכה שהבאנו לעיל לגבי מינוי מלך על פי נביא נכתב 'אין מעמידין מלך בתחילה', כלומר כדי למנות מלך שאינו בן מלך, אנו זקוקים לנביא שיגיד לנו שבו בחר ה'. אך מלך שנמשח בשמן המשחה, מעביר את מלכותו לבניו בירושה ללא צורך בנביא. דין זה אנו למדים מהפסוק 'למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל' (הלכה ז' שם).

אך מצינו הבדל בין מלך העומד מבית דוד לבין מלך שאינו מבית דוד, וכך כתב הרמב"ם (הלכה ט'):

מלכי בית דוד הם העומדים לעולם שנאמר (שמואל ב ז-טז) "כסאך יהיה נכון עד עולם". אבל אם יעמוד מלך משאר ישראל תפסק המלכות מביתו. שהרי נאמר לירבעם (מלכים א יא-לט) "אך לא כל הימים":

מלך משאר ישראל ברגע שפסקה המלכות מזרעו צריך מינוי חדש כדי למנות צאצא שלו שוב למלך. אך אצל דוד המלך כיוון שהקב"ה הבטיח לו ש'כסאך יהיה נכון עד עולם', כל אחד מזרעו ראוי להיות מלך. הקב"ה בחר בדוד ובזרעו אחריו להיות מלכים על ישראל. גם כעת כאשר יבוא איש מזרע דוד כדי להתמנות למלך, אנו יכולים למנותו למלך ללא צורך בנביא.

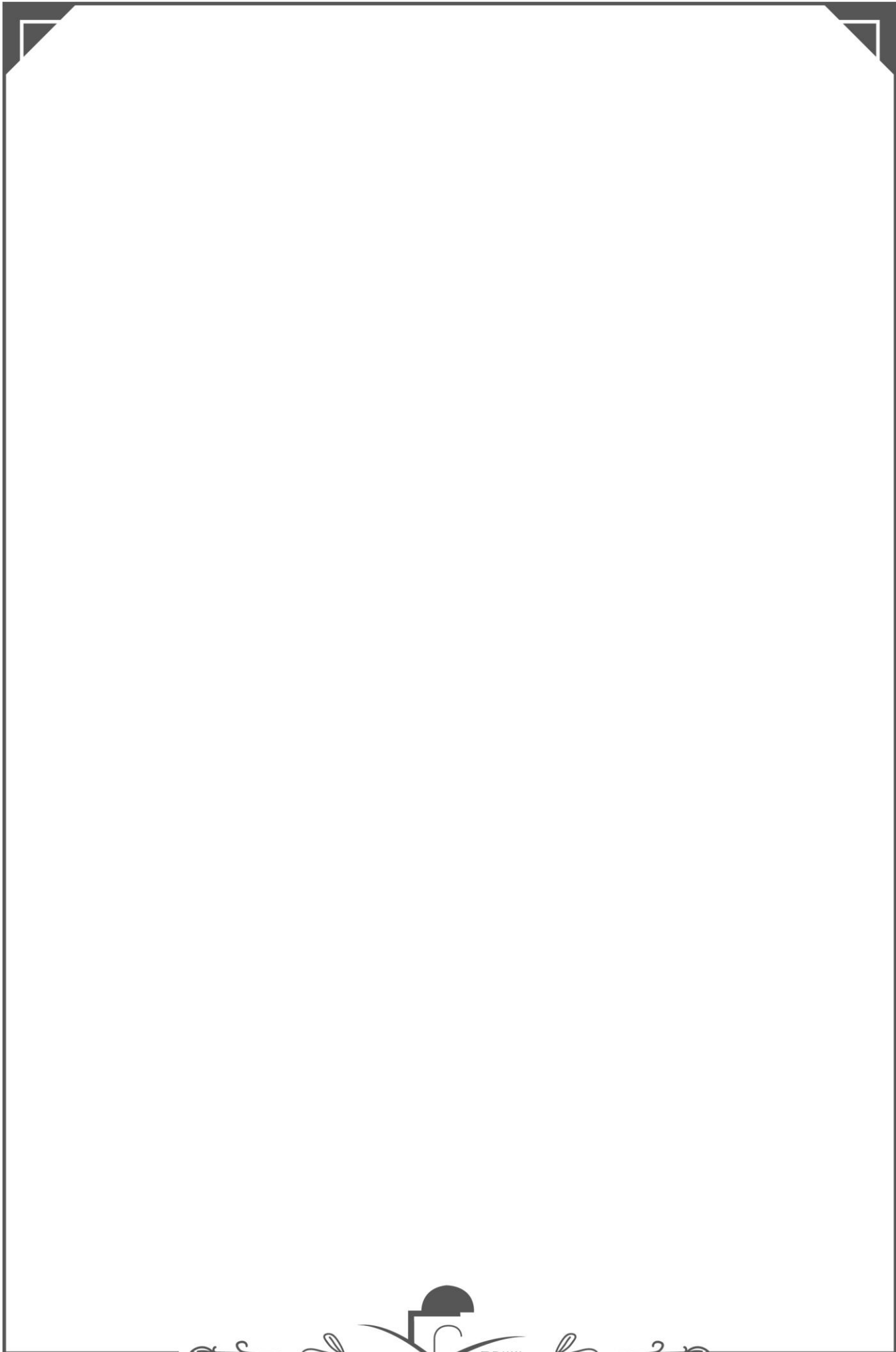
לפי דברי הרמב"ם הללו כיום כל אחד מישראל ראוי להיות מלך ישראל, כיוון שכולנו (מן הסתם) מזרע דוד המלך. כפי שמבואר בפוסקים ירושה זו עוברת גם דרך הנשים, כך שבעצם כל אחד מאיתנו צריך להרגיש שבו בחר ה', מכח דוד מלך ישראל.

שבת שלום!

בית המדרש עוד יוסף חי

להרחבה במאמר זה עיינו בספר תורת המלך חלק ב', פרב ב' אות ה'.

ישיבת
עוד יוסף חי

בראשות הרב יצחק גינזבורג שליט"א